

Evolusi dan Tipologi Pakaian Wanita Melayu di Semenanjung Malaysia

oleh

**HAZIYAH HUSSIN, Ph.D. *, NORWANI MD. NAWAWI, Ph.D. ** dan
AISHAH @ ESHAH HAJI MOHAMED, Ph.D. +**

Pengenalan

Pada asasnya pakaian yang dipakai seseorang adalah berfungsi sebagai untuk menutup aurat dan melindungi seseorang daripada cuaca panas dan dingin. Kini keperluan pakaian telah berkembang berdasarkan pelbagai keperluan seperti pakaian kasual, formal, adat dan sebagainya. Huraian pakaian juga berkaitan dengan keperluan pakaian berdasarkan tipologi pakaian dan juga zaman yang dilalui. Dari segi evolusi pula, zaman juga dapat dikaitkan dengan bagaimana perubahan reka bentuk dan rupa bentuk pakaian yang mempengaruhi pakaian yang dipakai.

Pakaian wanita Melayu sememangnya telah mengalami evolusi sejak daripada zaman awal kerajaan Melayu sehinggalah masa kini. Pelbagai faktor telah menyebabkan proses perubahan tersebut berlaku tetapi sehingga kini identiti pakaian wanita Melayu masih lagi dapat dipertahankan identitinya yang tersendiri. Dipercayai Pakaian wanita Melayu telah mula berkembang setelah melalui proses perkembangan identiti iaitu daripada kesan peradaban awal masyarakat Melayu itu sendiri dan penerimaan pengaruh luar seperti India, Cina dan Arab. Berdasarkan

* Intitut Alam dan Tamadun Melayu, Universiti Kebangsaan Malaysia.

** National Design Center, Universiti Teknologi Mara.

+ Pusat Pengajian Sosial, Pembangunan dan Persekitaran, Fakulti Sains Sosial dan Kemanusiaan, Universiti Kebangsaan Malaysia.

kesan dan pengaruh yang diterima ini sedikit sebanyak telah memberi ilham reka bentuk dan rupa bentuk pakaian wanita Melayu yang unik, indah dan eksklusif. Selain itu, pakaian wanita Melayu juga dikaitkan dengan pakaian yang dipakai bersama pakaian tambahan seperti selendang, sampung dan juga aksesori atau perhiasan serta barang kemas yang sesuai dengan fungsi pakaian dan status pemakai itu sendiri. Contoh bagi perhiasan wanita Melayu tradisional adalah seperti gelang, kerongsang, dokoh dan ikat pinggang serta cucuk sanggul.

Wanita Melayu khusus wanita Melayu di Malaysia mempunyai pelbagai jenis pakaian seperti baju kurung, kebaya labuh, kebaya pendek, baju kurung, baju Pahang (baju Pahang Riau), baju Kedah, kebarung (gabungan daripada reka bentuk kebaya dan kurung) serta baju Kota Bharu dan pelbagai lagi. Setiap pakaian yang dihasilkan sama ada longgar atau sendat, formal atau kasual telah melalui olahan khusus seperti pola, tekstil, warna dan juga gaya pakaian itu sendiri sesuai dengan identiti dan citarasa.

Evolusi Pakaian Melayu Berdasarkan Perspektif Sejarah

Zaman Awal Kerajaan Melayu Melaka (Sebelum Merdeka)

Di zaman awal kerajaan Melayu di abad ke-13, wanita Melayu hanya memakai kain sarung dengan melilit tubuh atau berkemban dengan kain sarung atau kain panjang hingga paras dada dan berkelubung di bahagian dada ke atas (Lampiran 1). Perbezaan cara berpakaian antara golongan raja dan bangsawan dengan rakyat biasa ditentukan berdasarkan tekstil dan aksesori yang dipakai (Lampiran 2). Semasa itu pakaian secara umumnya masih mendedahkan aurat tertentu. Selepas kedatangan Islam cara berpakaian telah berubah kerana pakaian cara berkemban telah diganti dengan pakaian yang menutup aurat seperti baju kurung dan kebaya panjang yang longgar/baju belah. Penolakan pakaian berkembang diganti dengan baju kerana baju mula diperkenalkan dalam masyarakat Melayu.

Tulisan Frank Swettenham (1921) sekitar 1874 menganggap pakaian lelaki dan wanita Melayu adalah lengkap dari segi bentuk, pola, bahan termasuk cara memakainya. Beliau telah menggambarkan bagaimana kain sarung merupakan pakaian yang penting bagi orang Melayu, khususnya wanita Melayu. Fungsi kain sarung untuk orang Melayu merangkumi pelbagai penggunaan. Mengikut beliau juga, kain sarung juga dipakai ketika mandi, tidur, diselempangkan di bahu atau untuk membawa barang. Beliau turut menggambarkan baju kebaya wanita Melayu diperbuat daripada fabrik mewah sutera satin. Kebaya ini dipakai dengan kain, berbelah dikancing dengan berkerongsang tiga di hadapan. Berdasarkan tulisan beliau, wanita Melayu suka menghias dengan memakai cincin, subang dan rantai leher dan bahagian rambut dihias dengan cucuk sanggul. Beliau tidak ketinggalan menggambar pakaian wanita Melayu semasa di rumah dengan memakai sarung dan baju longgar (pendek atau labuh), manakala apabila keluar rumah mereka berpakaian lengkap.

Crawfurd (1967) juga turut menceritakan penggunaan kain sarung sebagai pakaian yang sangat penting dikalangan wanita Melayu. Kain sarung wanita Melayu juga dikait dengan banyak kegunaan dan juga fungsi untuk menutup aurat dan menghias. Kepentingan kain sarung sebagai pakaian yang sangat penting pula telah digambarkan oleh Crawfurd (1967). Mengikut beliau sarung yang merupakan baju (dress) yang penting bagi pakaian orang Melayu, wanita dan lelaki.

Baju longgar yang popular di kalangan orang Melayu ialah baju kurung. Walau bagaimanapun, asal usul dan sejarah pemakaian baju khusus baju kurung di Semenanjung sangat sukar ditentukan. Persoalan siapa yang mula-mula menghasilkan dan memakainya timbul kerana baju kurung dalam bentuk asalnya telah dipakai oleh pelbagai etnik di wilayah Nusantara. Berdasarkan Archjadi (1976) pula, baju kurung telah diperkenalkan di Indonesia oleh pedagang Islam dan India. Dari segi potongan pula baju ini dipercayai telah menerima pengaruh timur tengah seperti rupa bentuk dan reka bentuk. Rupa bentuk lurus seperti jubah adalah merupakan pengaruh pakaian longgar orang Arab. Reka bentuk leher juga seakan sama dengan jubah.

Semasa Zaman Kesultanan Melayu Melaka pula, penduduk tempatan didapati telah mempunyai pakaian mereka sendiri, iaitu pakaian baju kurung Melayu asal. Baju kurung Melayu asal adalah ketat dan singkat. Daripada baju kurung asal, perubahan telah dibuat bagi menyesuaikan dengan citarasa pemakai. Ciri perubahan yang dibuat dari pakaian baju kurung asal kepada baju kurung baru, iaitu bentuk baju Melayu. Selain daripada baju kurung, pakaian wanita Melayu juga dikaitkan dengan pakaian yang sendat. Semasa sebelum dan selepas merdeka, pakaian yang popular bagi wanita Melayu adalah kebaya pendek, iaitu pakaian yang mengikut bentuk badan yang dihasilkan dengan menggunakan fabrik nipis dan jarang, iaitu kain kasa dan kasa rubia (bercorak). Baju yang jarang bagi wanita Melayu pada masa itu dipakai dengan anak baju, iaitu sejenis baju pendek yang dipakai dibahagian dalam baju kebaya. Baju kebaya sendat ini biasanya dipakai dengan batik lepas. Kain batik lepas dipakai dengan cara melilit dan hujung punca kain berada di hadapan serta diikat secara menggulung.

Selepas Merdeka (1957-1999)

Selepas era kemerdekaan, cara berpakaian wanita Melayu mengalami perubahan dan dikaitkan dengan zaman a-go-go iaitu zaman gaya berpakaian moden seperti mini skirt dan baju gaun yang mendapat pengaruh daripada seorang model bernama Twiggy (nama sebenar Lesley Lawson). Pada masa inilah pakaian Melayu berubah daripada baju kurung tradisional kepada kurung moden. Potongan pakaian kurung moden pada masa itu lebih kepada pakaian seksi. Antara ciri pakaian kurung moden semasa itu adalah mendedahkan bahagian leher dan sebahagian dada serta berzip di bahagian belakang. Baju kurung moden ini biasanya dipakai dengan kain ketat atau sendat, biasanya berbelah belakang bagi menyenangkan untuk memakai. Biasanya baju kurung moden dipakai sedondon dengan kain atau kain

sarung bersesuaian dengan penampilan wanita itu sendiri. (Lampiran 3). Semasa itu juga pakaian kebaya pendek seperti kebaya pendik yang sendat (baju Bandung dan baju kebaya Kota Bharu) turut popular. Baju sendat ini dipakai dengan kain dengan kain batik lepas (kain jawa belit). Kain ini dipakai secara melilit pada badan dalam betuk kain sendat yang berbelah dan juga susun kipas.

Pada tahun 1980-an pula adalah tahun yang dapat dikaitkan dengan kesedaran masyarakat Melayu tentang Islam. Pilihan pakaian pada masa itu lebih kepada pakaian tradisional yang menutup aurat kerana ciri pakaian yang bercirikan Islam ini dapat diterima masyarakat Melayu yang beragama Islam. Semasa itu juga merupakan transisi daripada pakaian ketat seperti kurung moden kepada pakaian kurung yang lebih longgar berdasarkan kesedaran masyarakat yang menerima pakaian yang longgar dan sopan. Walau bagaimanapun masih ada wanita Melayu masih memakai kain yang berbelah tetapi selisih kain dibahagian belahan, dilebarkan supaya betis pemakaiannya tidak kelihatan semasa berjalan.

Di awal tahun 1990-an pula, baju kurung yang ringkas telah mula dihias dengan pelbagai jenis sulaman dan diserikan dengan penambahan manik dan labuci supaya nampak lebih mewah. Dua tahun selepas itu iaitu tahun 1992 pula, timbul lagi perubahan yang besar pada trimming yang digunakan pada baju kurung, iaitu ropol. Ketika itu ropol mula popular dan pelbagai jenis ropol yang dijahit samaada dalam keadaan sederet atau bertampal.

Di akhir tahun 1990 dan awal tahun 2000 pula, terhasil pula hasil rekaan baru bagi pakaian tradisi wanita Melayu, iaitu "kebarung". Kebarung ialah reka pakaian yang diilhamkan daripada baju kebaya (**keba**) dan baju kurung (**rung**). Hasil dari kombinasi dua perkataan telah dijadikan satu istilah baju kebarung. Dari segi stail pula, baju kebarung di ambil daripada dua stail baju hadapan, iaitu kolar dan *lapel* (bahagian bawah kolar) diambil daripada stail baju kebaya, manakala sisi pula, iaitu kekek dan pesak serta lengan di ambil daripada stail baju kurung. Semasa itu, kain jarang seperti kain sifon, kain kasa (voile), organza dan sutera kasa telah digunakan untuk menghasilkan baju kebarung. Daripada idea fabrik baru ini telah memberikan ilham untuk tukang jahit untuk menambahkan *detail* seperti manik dan labuci untuk menghias baju kebarung. Di sekitar tahun itu juga, pereka fesyen telah mereka baju Melayu panjang tanpa lengan (sleeveless). Baju ini biasanya dipakai di bahagian luar, manakala baju labuh ber lengan panjang pula di bahagian dalam. Baju bahagian luar ini biasanya nipis atau jarang dan berpotongan baju kebaya labuh.

Selepas tahun 2000 hingga kini

Pakaian wanita Melayu tahun 2000 pula lebih dikaitkan satu rekaan pakaian untuk majlis rasmi seperti perkahwinan atau majlis formal lain. Walaupun pakaian wanita Melayu masih kekal dengan bentuk atau stail asal tetapi dari segi aksesori pula didapati mula berubah. Aksesori yang biasa dipakai bersama pakaian wanita Melayu seperti dokoh atau kerongsang telah diganti dengan aksesori daripada Korea.

Beg tangan dan kasut tradisional pula diganti dengan kasut bertumit dan bag moden. Secara umumnya penampilan dan gaya berpakaian bagi wanita Melayu agak berbeza kerana mereka inginkan perubahan terutamanya dari segi gaya berpakaian daripada tradisi kepada moden.

Pakaian Wanita Melayu Mengikut Tipologi dan Perkembangan

Pakaian wanita Melayu di Semenanjung telah direka dan dihasilkan berdasarkan selera tempatan. Pakaian ini terdiri daripada pakaian sendat sehinggalah kepada longgar. Antara jenis pakaian tradisional yang tidak asing dengan masyarakat Melayu adalah seperti berikut:

Kurung (Lampiran 4)

Baju kurung yang di pakai di Malaysia merupakan inspirasi daripada baju kurung Johor yang mempunyai ciri khusus seperti sambungan kelim atau sambungan bahagian badan dijahit mesin dan dikemas dengan jahit sembat. Leher baju ini yang berbentuk bulat dan berbelah sehingga atas paras dada dan dikemas dengan jahitan tulang belut. Baju ini berlengan panjang dan labuh sehingga di bawah paras lutut. Akhir sekali ciri pentingnya ialah berpesak gantung atau buluh (pesak biasa) dan kekek. Baju kurung dikategorikan sebagai pakaian yang longgar, berlengan panjang, berkekek dan berpesak serta kembang di bahagian bawah. Pada asasnya baju kurung ialah sejenis pakaian yang dipakai oleh kaum lelaki dan wanita. Panggilan untuk baju wanita dikekalkan dengan nama baju kurung, manakala panggilan untuk baju lelaki ialah baju Melayu sahaja. Hanya ciri dan bentuk sahaja yang membezakan kedua-dua jenis baju ini (Haziyah 2009).

Terdapat pelbagai jenis baju kurung antaranya adalah baju kurung Teluk Belanga atau leher cekak musang, baju kurung pesak gantung, baju kurung pesak buluh dan baju kurung moden. Baju kurung cekak musang mempunyai potongan yang agak sama dengan baju kurung Teluk Belanga dan perbezaannya hanyalah di bahagian leher sahaja yang dibuat kolar selebar dua jari. Leher baju cekak musang mempunyai dua kancing di bahagian kolar yang tegak dan dua atau tiga butir lagi di bahagian depan. Pakaian ini mula dipakai pada zaman pemerintahan Almarhum Sultan Ibrahim Ibni Almarhum Sultan Abu Bakar di awal abad ke-20. Pada zaman itu, baju ini hanya dipakai oleh golongan diraja dengan menggunakan 5 atau 7 butir kancing pada lehernya. Hanya pada tahun berikutnya pakaian ini dipakai oleh orang biasa khasnya semasa majlis perkahwinan oleh pengantin perempuan. (Azah Aziz 1990). Pakaian ini sesuai untuk pakaian formal dan kain baldi digunakan sebagai asas untuk membuatnya. Pakaian ini hanya dipakai oleh golongan kerabat diraja dan pengantin dengan kain sarung songket jong sarat dan dihiasi pula dengan kalung yang besar dan bahagian kelepak dan tepi kain dihias dengan kida-kida atau manik.

Baju Kebaya Labuh/Baju Belah (Lampiran 5)

Baju kebaya labuh ialah sejenis baju longgar yang berbelah di hadapan yang dikancing dengan kerongsang. Dipercayai kebaya berasal daripada perkataan "*Al Akibiya Al Turkiyya*" baju turki yang berbelah dan berselisih di hadapan dalam keadaan menyerong. Mengikut sumber lain yang tidak mempunyai catatan, kebaya dipercayai diperkenalkan oleh orang Portugis yang datang ke Melaka pada abad ke-16. Semasa itu baju ini merupakan baju yang dipakai oleh wanita Portugis. Ada setengah sumber pula menyatakan baju Kebaya ini merupakan baju wanita Melayu yang menjadi kegemaran wanita Portugis dan menjadikan baju ini sebagai pakaian mereka.

Berdasarkan andaian tersebut, dapatlah dianggap baju ini ialah salah satu pakaian wanita yang tertua di Alam Melayu, khususnya di Semenanjung. Selain baju kebaya labuh, baju ini dipanggil "baju belah labuh besar" (longgar), mungkin kerana baju ini besar dan longgar. Secara kasar baju ini seakan sama dengan baju "*djubba*" Mesir. Disebabkan bentuk baju belah ini sama dengan baju tersebut, ada juga golongan yang menganggap baju ini mempunyai persamaan dengan pakaian Asia Barat. Berdasarkan maklumat buku "Pakaian Patut Melayu" yang ditulis oleh Haji Mohd Sa'ad Haji Sulaiman pula, Kebaya adalah pakaian yang berasal daripada Surabaya. Mengikut beliau juga baju ini merupakan pakaian wanita Jawa dan juga Cina Peranakan.

Baju kebaya yang asli atau asal adalah baju yang sangat labuh sehingga kebuku lali atau sejengkal daripada bahagian bawah kain sarung yang dipakai. Berdasarkan perubahan masa, labuh kebaya yang panjang telah dipendekkan sedikit daripada baju asal iaitu bawah lutut. Walau bagaimanapun baju ini kekal mengikut bentuk atau potongan asal. Baju kebaya labuh dipakai di seluruh Malaysia, terutamanya di beberapa negeri pantai barat iaitu Selangor, Negeri Sembilan, Perak, Kedah dan Perlis. Di Melaka dan Pulau Pinang pula kebaya labuh turut dipakai oleh wanita yang berketurunan Cina Peranakan dan India malahan ia turut dipakai di Brunei Darussalam, Singapura dan Sumatera. Baju kebaya telah dikaitkan dengan perkataan Arab iaitu 'habaya' yang bermaksud pakaian labuh yang berbelah dibahagian depannya sampai ke kaki. Malahan terdapat pendapat yang menyatakan bahawa kebaya labuh diperkenalkan oleh Portugis pada abad ke-16 di Melaka setelah menawan Melaka pada tahun 1511. Wanita Melayu memadankan Kebaya labuh inidengan kain sarung dan di bahagian belah hadapan kebaya dikancing dan dihias dengan kerongsang.

Sehingga kini, wanita Melayu telah banyak membuat beberapa perubahan yang kecil kepada baju kebaya. Kebaya yang dibuat adaptasi ini didapati masih mengekalkan bentuk tradisi. Perubahan yang dibuat hanyalah kepada lengan, supaya kembang di bahagian hujungnya. Pita alur dijahit di bahagian kelepak bagi menghasilkan kelainan dengan kebaya asal (Azah Aziz. 2006).

Pemilihan fabrik untuk kebaya biasanya berdasarkan beberapa perkara iaitu cita rasa, darjat dan juga suasana ketika dipakai. Untuk pakaian harian, kebaya

labuh akan diperbuat daripada kain kasar dan kain nipis, kain kosong dan satin Cina. Ketika menghadiri majlis dan upacara tertentu pula, kebaya labuh akan diperbuat daripada kain mewah seperti broked cina jacquard dan kain tenun Bugis bertelepok. Baju kebaya daripada songket benang emas dan juga disulam kelingan hanya didapati mula diperkenalkan pada tahun 1990-an. (Lampiran 6).

Kebaya Pendek (Lampiran 6)

Kebaya pendek ini terhasil daripada baju labuh pendek di mana baju ini dijahit dengan lisu pemadan di bahagian depan dan belakang supaya pemakai kelihatan lebih ramping dan menawan. Di bahagian kelepak lengan dan baju pula dijahit dengan sulaman berbiku. Kebaya ini tidak menggunakan kekek tetapi pesak hadapan masih dikekalkan. Secara tradisi, kebaya pendek ini diperbuat daripada kain kasa lembut, kasa rubia dan dipakai dengan sarung batik. Pada tahun 1950-an, baju kebaya merupakan pakaian yang digemari ramai dan dibuat daripada kain jenis jarang lain iaitu lace, organza atau voile. Baju ini dipakai dengan anak baju berwarna hitam atau putih dan wanita yang berbadan ramping. Kebiasaannya golongan artis gemar memakainya pakaian jenis ini. Baju ini dipakai dengan kain sarung yang dipakai secara kuncup jelas menampakkan potongan badan dan sering dipakai wanita moden dari bandar besar seperti Singapura, Pulau Pinang dan Kuala Lumpur (Abas & Norwani 2006). Kebaya pendek akan nampak lebih bergaya lagi dipadankan dengan kain batik sarung Jawa tulis. Baju ini telah menjadi popular di kalangan orang Melaka khususnya orang yang berketurunan Baba dan Nyonya. Kini baju kebaya bersulam mesin telah banyak dikomersialkan dan baju ini dikaitkan dengan pakaian yang tidak lapuk di telan zaman.

Baju Pahang/Baju Pahang Riau (Lampiran 7)

Asal usul baju Pahang belum dapat diketahui dengan tepat. Besar kemungkinan baju Pahang atau baju Pahang Riau terhasil apabila ketika di zaman kerajaan Johor-Riau-Lingga berkuasa di abad ke-19. Ini dapat diperjelaskan melalui gambar yang terdapat dalam buku bertajuk *The Precious Gift* yang menceritakan perihal kerajaan tersebut dan cara pakaian hulubalang yang mengiringi Sultan Ismail dari Lingga pada tahun 1867 didapati mirip dengan baju Pahang. Selain itu, ada satu lagi pandangan bahawa baju Pahang ataupun baju Riau-Pahang tercipta ini daripada pertalian sejarah dan sosiobudaya yang agak rapat antara kerajaan Riau dan Pahang dan mereka bermula sejak zaman kesultanan Melayu Melaka lagi. Malahan daripada apa yang diceritakan oleh Dato' Bijaya Syed Hashim Ahmad pada tahun 1899, Tengku Mahmud Pahang telah mengahwini Tengku Mariam iaitu puteri Sultan Abu Bakar iaitu Sultan Johor yang suka bergaya dan bertitik tolak dari peristiwa tersebutlah baju Pahang semakin dikenali. Berdasarkan penulisan Zubaidah Shawal (1994) pula, baju Riau-Pahang diilhamkan oleh Tengku Ampuan Mariam iaitu Puteri Sultan Ahmad Al-Muazzam Syah (Sultan Pahang I).

Mengikut pandangan Raja Fuziah Raja Tun Uda yang merupakan pengarah

pertama bagi Perbadanan Kemajuan Kraftangan Malaysia yang telah bekerja di Istanbul selama beberapa tahun berpendapat bahawa baju Riau Pahang mirip pakaian orang Turki dahulu kala. Beliau juga menyatakan bahawa Sultan Abu Bakar iaitu Sultan Johor dan kerabat diraja Johor kerap datang ke Turki untuk bercuti panjang sehingga mengambil masa berbulan-bulan lamanya. Kemungkinan daripada hasil lawatan tersebut pakaian orang Turki telah menjadi inspirasi kepada baju Riau-Pahang.

Baju Pahang dihasilkan berdasarkan lakaran pola khusus bagi menampakkan potongan badan pemakai. Di kedua-dua bahagian tepi baju berpesak kembang yang berlainan sekali dengan baju kurung tetapi tidak berkekek. Bagi bahagian rusuknya berpesak kembang yang disambungkan kepada belakangnya yang menirus ke bawah. Bahagian lengan baju ini lebar dan lurus seperti baju Kurung dan di bawah lengan disambungkan kekek gantung. Baju Pahang dikancing dengan tujuh atau sembilan butir butang yang bertatahkan permata asalnya direka untuk persalinan diraja kerana angka tujuh dan sembilan digunakan oleh raja. Lubang butang ditindih dari kanan ke kiri dan di biarkan terbuka dari bahagian perut ke bawah. Baju ini biasanya dipakai dengan kain sarung yang diikat secara ombak mengalun dirusuk pinggang dengan kain kepala diletak dibahagian belakang (Azah Aziz 2006).

Baju Kedah (Lampiran 8)

Pada asalnya baju Kedah popular di kalangan wanita Kedah dan kini dipakai oleh wanita di negeri-negeri utara Semenanjung Malaysia malahan di seluruh tanah air. Busana ini juga dipakai di negara lain seperti di Thailand dan Sri Lanka. Malahan ada yang mengaitkan baju Kedah adalah menyerupai blaus pendek Siam. Baju ini juga dikatakan telah wujud sejak zaman pemerintahan Sultan Ahmad Tajuddin (1803). Baginda adalah nenekanda Sultan Abdul Halim Muadzam Syah dan Wan Hajar Wan Ismail atau lebih dikenali sebagai Mak Wan Besar. Wan Hajar Wan Ismail inilah yang mempopularkan pakaian baju Kedah tetapi di zaman itu memakai baju ini untuk mengadap raja dan dilarang sama sekali orang biasa memakainya kerana pakaian ini hanya dikhaskan untuk orang-orang besar dan golongan bangsawan sahaja.

Berdasarkan cerita lisan daripada golongan tua, baju Kedah yang dipakai pada tahun 1803 tidak banyak berbeza dengan baju Kedah yang dipakai sekarang. Semasa itu, jenis kain yang digunakan ialah 'cit gedung' (kain kapas) atau kain kasa gelas. Baju yang dibuat dengan jenis kainnya ini akan dikantungi supaya apabila dipakai, baju ini akan kelihatan menarik dan elok dengan lengan tangan bajunya kembang seperti kepak. Bagi menampakkan baju ini lebih menarik, jenis kain yang agak keras seperti kain tenun juga sesuai digunakan,

Bentuk baju Kedah seakan akan baju kurung Johor tetapi tidak berkekek dan berpesak. Labuh baju ini hingga ke paras punggung dan lengannya lebar dan panjang setakat tiga suku lengan. Leher baju berbentuk tunik iaitu bulat dan terbuka sedikit di bahagian hadapan dan mempunyai alas leher yang lebar. Belahan di bahagian

leher agak lebar dan biasanya kancing baju tidak digunakan. Baju ini dua jenis potongan leher iaitu leher bulat dan bujur sirih. Leher jenis bujur sirih adalah sesuai bagi individu yang mempunyai leher yang besar.

Berdasarkan Azah Aziz (2006), lengan baju kedah ini dibuat lebar supaya boleh menampung ketebalan dada tanpa menggunakan kekek dan dibuat sekerat sampai ke lengan sahaja. Baju ini dijahit dengan mesin kecuali bahagian leher, hujung lengan dan kain baju yang hanya dijahit tangan. Oleh kerana baju ini pendek dan ringkas serta selesa menyebabkan sering dipakai sebagai pakaian basahan untuk bekerja di rumah, di sawah dan lain-lain. Baju Kedah ini sehingga sekarang masih dipakai oleh sesetengah wanita keselesannya.

Baju Kebarung (Rujuk kepada struktur baju kurung dan kebaya)

Baju kebarung merupakan nama baru bagi baju belah atau baju longgar yang mula diperkenalkan pada awal 1990-an di kalangan wanita Melayu. Wanita Melayu mula menggemari baju kebarung ini disebabkan ia sesuai bagi semua saiz badan termasuklah bagi wanita yang kurus dan gemuk kerana ciri keayuan dan kesopanan terserlah apabila memakainya. Dari segi potongan pula, baju ini didapati lebih kecil berbanding dengan baju belah dan tidak ketat seperti kebaya moden pada tahun 1950-an. Kekek dan pesak baju kebarung adalah sama dengan baju kurung pada masa kini. Kebarung didapati hampir sama dengan baju kurung manakala lapelnya dan belah hadapan pula adalah sama dengan kebaya. Dengan perubahan cita rasa wanita Melayu, kebarung telah mula diterima dalam rekaan fabrik berbeza, iaitu organza, sifon dan crepe.

Baju Kota Bharu (Lampiran 9)

Baju Kota Bharu juga dikenali sebagai baju Bandung. Penggunaan nama Kota Bharu pula adalah nama asal daerah yang menghasilkan kebaya tersebut. Keistimewaan potongan kebaya ini ialah ianya berlidah dan dipakai dengan menggunakan butang ketip yang dijahit sebelah tepi lidah di hadapan baju. Berbeza dengan baju kebaya pendek di Malaysia yang tiada lidah baju kerana bahagian yang berbelah dihadapan ini ditutup dengan tiga bentuk kerongsang maka ini sudah menerangkan fungsi lidah baju iaitu sekeping kain yang mencantumkan baju yang berbelah.

Berdasarkan maklumat sejarah, pada asalnya baju Bandung mula dipakai oleh kaum wanita di Jawa. Kaum wanita Jawa sebelum tercipta baju ini hanya memakai kain sarung dan kain kembangan yang dililitkan dari dada hingga ke pinggang. Setelah kedatangan pengaruh Islam, kaum wanitanya mula memakai baju berlengan panjang tanpa kancing. Bagi mematuhi agama Islam, wanita Jawa mengambil inisiatif menghasilkan sekeping lidah baju supaya dapat membantu mereka menutup bahagian hadapan tersebut. Bagaimanapun, baju ini dinamakan kebaya pendek di Indonesia.

Sumber: Rujukan Gaya Busana Melayu

Di tahun 1950-an, baju bandung sangat popular di kalangan wanita Kelantan. Di Kelantan, baju ini juga dikenali sebagai baju potong medan atau dipanggil baju Kota Bharu. Baju ini telah diubahsuai kepada pelbagai fesyen pada bahagian lidah baju dan digayakan dengan batik 'lilit gulung' atau 'lilit kipas' yang berbentuk seperti ikan duyung (Abas & Norwani 2006).

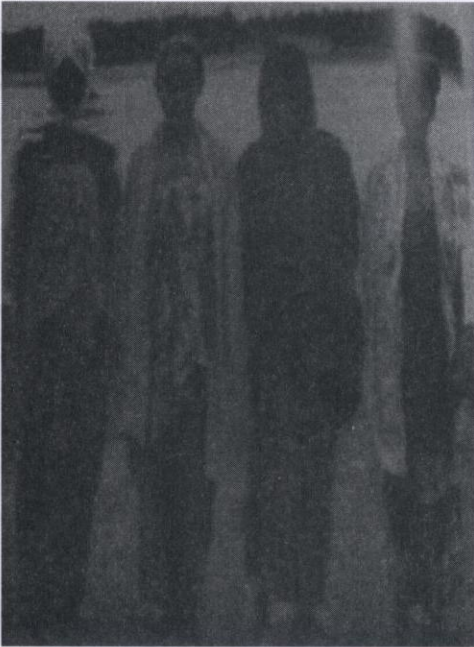
Rumusan dan Kesimpulan

Pakaian Wanita Melayu dipercayai berkembang melalui proses perkembangannya yang tersendiri yang diolah bersesuaian dengan masyarakat tempatan. Perkembangan pakaian Melayu juga telah menerima pengaruh luar seperti Arab, India dan Cina. Pengaruh luar ini sedikit sebanyak melahirkan pakaian Melayu yang unit tetapi sesuai dengan cita rasa tempatan yang mempunyai identiti yang tersendiri.

Pakaian Wanita Melayu secara umumnya dikategorikan pakaian yang berkembang berdasarkan zaman yang dilalui. Peringkat awalnya pakaian Melayu sebelum merdeka, selepas merdeka dan masa kini. Setiap zaman yang dilalui, pakaian wanita Melayu mempunyai cirinya yang tersendiri yang membezakan jenis, bentuk dan gaya pakaian yang di pakai. Pakaian awal Wanita Melayu, adalah dalam bentuk berkembang yang menggunakan kain sarung dan selendang bagi menutupi badan mereka. Zaman telah berubah, pakaian wanita Melayu juga turut mengalami perubahan khususnya dari segi bentuk dan gaya. Kini pakaian wanita Melayu begitu kaya sehingga berkembangnya pelbagai jenis pakaian, iaitu dari pakaian sendat sehinggalah kepada pakaian yang longgar.

Rujukan

- Abas Alias dan Norwani Md. Nawawi, 2006. *Pakaian Sepanjang Zaman*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Azah Aziz, 1990. *Selayang Kenangan*. Kuala Lumpur: AMK Interaksi Sdn. Bhd.
- Azah Aziz, 2006. *Rupa dan Gaya Busana Melayu*. Bangi: Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Crawford, J. 1967. *History of the Indian Archipelago*. Jil. I. London: Frank Cass.
- Haziyah Hussin. 2009. Pandai Busana Baju Kurung. Dlm. Che Husna Azhari (Pnyt.) *Sains dan Teknologi Alam Melayu*. 203 – 225. Bangi: Institut Alam dan Tamadun Melayu Publication.
- Judi Achjadi, 1976. *Pakaian Daerah Wanita Indonesia*. Jakarta: Penerbit Dambatan.
- Swettenham, Frank, 1984. *Stories and Sketches by Sir Frank Swettenham*. Singapore: Graham Brash.
- Zubaidah Shawal, 1994. *Busana Melayu*. Kuala Lumpur: Jabatan Muzium Dan Antikuiti Malaysia.

Sumber: Busana Melayu

LAMPIRAN 1: Pakaian Berkembang Wanita Biasa/Rakyat Biasa

Keterangan: Pakaian berkembang yang dipakai oleh wanita Melayu sebelum orang Melayu tahu membuat baju. Untuk golongan ini, pakaian hanyalah diperbuat daripada kain-kurang mewah tanpa sebarang hiasan tambahan.

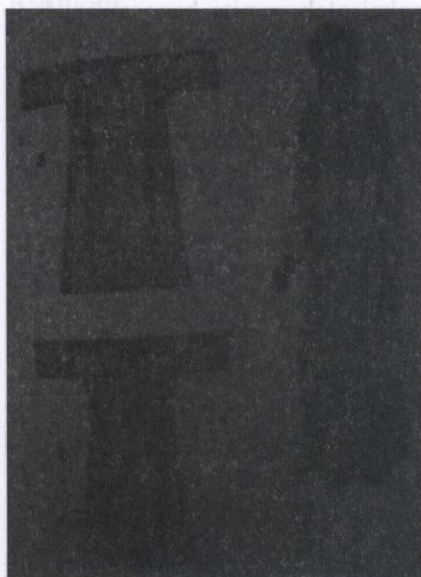
Sumber: Rupa dan Gaya Busana Melayu

LAMPIRAN 2: Pakaian Berkembang Wanita Bangsawan

Keterangan: Berkembang ini juga dipakai oleh wanita bangsawan dan dikenal sebagai persalinan Che Siti Wan Kembang. Kain sarung dan selendang diperbuat daripada kain limar dan aksesori pakaian (hiasan pakaian pula) merupakan pakaian mewah golongan bangsawan.

Sumber: Pakaian Melayu Sepanjang Zaman

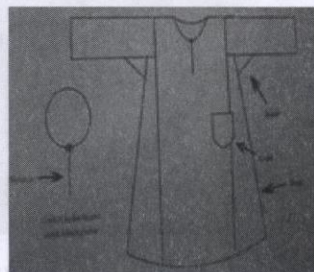
Sumber: Pakaian Sepanjang Zaman

LAMPIRAN 3: Baju Kurung Moden.

Keterangan: Selepas era kemerdekaan, iaitu semasa zaman a-go-go perubahan pakaian wanita Melayu daripada pakaian baju kurung tradisional kepada pakaian baju kurung moden. Baju kurung moden ini didapati lebih seksi dan terdapat perubahan kepada bentuk daripada longgar kepada ketat dan berzip di bahagian belakang. Baju ini dipakai sedondon dengan kain atau kain sarung bersesuaian dengan penampilan wanita itu sendiri.

LAMPIRAN 4: Baju Kurung

Keterangan: Dua jenis baju kurung iaitu: a. Baju kurung pesak buluh b. Baju kurung pesak gantung. Baju kurung merupakan pakaian klasik wanita Melayu, sama ada potongan pesak buluh atau pesak gantung. Baju kurung yang di pakai di Malaysia merupakan inspirasi daripada baju kurung Johor yang mempunyai ciri khusus seperti sambungan kelim atau sambungan b a h a g i a n badan dijahit mesin dan d i k e m a s dengan jahit s e m b a t . Berikut ialah pola baju kurung pesak buluh:

Sumber: Pakaian Sepanjang Zaman

LAMPIRAN 5: Baju Kebaya Pendek)

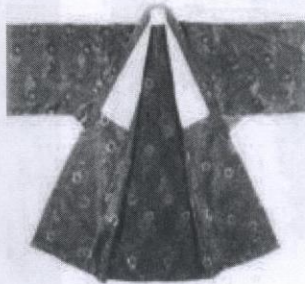
Keterangan: Baju kebaya pendek yang sendat (baju Bandung) juga dipakai semasa zaman a-go-go. Pakaian wanita ketika itu lebih kepada pakaian seksi dan dikaitkan dengan gaya berpakaian semasa itu. Berikut ialah pola baju kebaya pendek:

Sumber: Busana Melayu

LAMPIRAN 6: Baju Kebaya Labuh Lama/Baju Belah

Keterangan: Selepas kedatangan Islam cara berpakaian telah berubah kerana pakaian cara berkemban telah diganti dengan pakaian yang menutup aurat seperti kebaya panjang (baju belah). Berikut ialah struktur baju belah pandangan dalam:

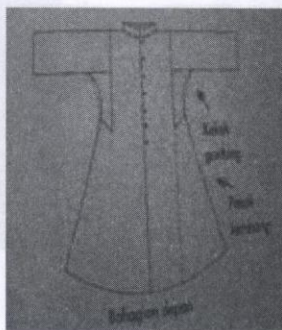

Sumber: Rupa dan Gaya Busana Melayu

LAMPIRAN 7: Baju Pahang/Pahang Riau

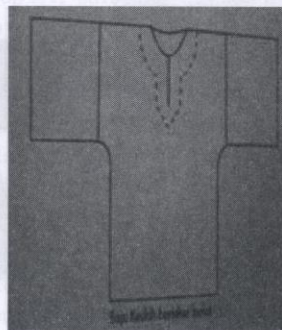
Keterangan: Baju Pahang ialah baju dihasilkan berdasarkan hubungan dua kerajaan Pahang dan Riau-Lingga. Sempena hubungan dua kerajaan ini baju telah diinspirasi sehingga dikenal dengan namabaju Pahang Riau (Baju Pahang). Berikut ialah struktur pola baju Pahang Riau pandangan hadapan:

Sumber: Pakaian Sepanjang Zaman

LAMPIRAN 8: Baju Kedah

Keterangan: Baju Kedah ialah baju dahulunya dipakai di kalangan wanita Kedah sahaja dan kini telah dikenal di seluruh tanah air sebagai pakaian harian dan juga pakain ke pejabat. Pada asalnya baju ini direka khas untuk mengadap raja dan kemudian baju ini popular untuk rakyat biasa kerana baju ini selesa dipakai. Berikut ialah struktur pola baju kedah:

LAMPIRAN 9: Baju Kota Bharu

Keterangan: Baju Kota Bharu merupakan baju sendat yang dipakai oleh wanita semasa zaman a-go-go. Baju ini dipadankan dengan kain batik lepas yang dipakai dengan cara melilit di bahagian badan dan berbentuk seperti kipas di hadapan. Baju ini juga dikaitkan dengan pakaian seksi dan telah begitu popular semasa zaman itu.

Sumber: Pakaian Sepanjang Zaman